

آیا توسعه بیمه، رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟

(تجزیه و تحلیل اقتصاد ایران ۱۳۸۲ - ۱۳۳۸)

تاریخ پذیرش: ۸۵/۱۱/۱

تاریخ دریافت: ۸۴/۱۲/۳

دکتر احمد جعفری صمیمی^۱

ابراهیم کاردگر^۲

چکیده

مقاله حاضر رابطه علی بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی در اقتصاد ایران را در سالهای ۱۳۳۸-۱۳۸۲ از دیدگاه تجربی مورد بررسی قرار می‌دهد. از دیدگاه نظری، سه نظریه در خصوص توسعه بیمه (به عنوان یک مؤسسه مالی) و رشد اقتصادی وجود دارد: نظریه‌هایی که تأیید کننده حمایت توسعه بیمه به رشد اقتصادی است (نظریه‌های رهبری عرضه)، نظریه‌هایی که تأیید کننده حمایت رشد اقتصادی به توسعه بیمه است (نظریه‌های تعقیب تقاضا) و نظریه لوکاس (۱۹۸۸) که توسعه بیمه در ایجاد رشد اقتصادی مهم نیست. برای تعیین مدل علیت (مدل خود توضیح برداری VAR یا مدل تصحیح خطا EMCL) از آزمون‌های مختلف در مورد پایداری و همجمعی متغیرها استفاده شده است. نتایج تجربی تحقیق حاضر وجود رابطه علی از بیمه و بیمه‌های زندگی به رشد اقتصادی را تأیید ولی رابطه علی از بیمه‌های غیر زندگی به رشد اقتصادی را تأیید نمی‌کند.

کلید واژه: بیمه، بیمه‌های زندگی، بیمه‌های غیر زندگی، رشد اقتصادی.

JEL: G22,C44,D99

jafarisa@yahoo.com
kardgar49@yahoo.com

۱. عضو هیات علمی دانشگاه مازندران
۲. دانشجوی دوره دکتری اقتصاد دانشگاه مازندران

از زمانی که بیج‌هات (۱۸۷۳) نقش مؤسسات مالی را در رشد اقتصادی بیان کرد، اقتصاددانانی از قبیل شومپتر (۱۹۱۱) و هیکس (۱۹۶۹) در خصوص نقش مؤسسات مالی در رشد اقتصادی بحثهایی انجام داده‌اند و در سالهای اخیر نیز مرتن و بودای (۲۰۰۴، ۱۹۹۵) و لوین (۱۹۹۳، ۱۹۹۷، ۲۰۰۴) بیان کردند که مؤسسات مالی از طرق مختلف رشد اقتصادی را حمایت می‌کنند. بیشتر مطالعات تجربی انجام شده در این خصوص، مؤسسات مالی را فقط بانک و برخی دیگر ترکیباتی از بانک، بازار سهام، بازار اوراق قرضه و بازار بیمه در نظر گرفته و در این خصوص به بحث و تجزیه و تحلیل پرداختند.

بحث در خصوص رابطه بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی ضروری به نظر می‌رسد. زیرا بیمه مؤسسه مالی غیر بانکی است که به ایجاد امنیت و اطمینان، زمینه گسترش فعالیت‌های تولیدی و خدماتی را فراهم می‌سازد. به بیان دیگر شرکت‌های بیمه ایجاد ثبات مالی می‌کنند و اضطراب را از طریق جبران خسارت کاهش می‌دهند. همچنین شرکت‌های بیمه جانشین‌های نزدیکی برای برنامه‌های تأمین اجتماعی دولت هستند. نکته دیگر اینکه شرکت‌های بیمه از طریق فعالیت‌های سرمایه‌گذاری باعث تخصیص کارآمد منابع می‌شوند.

موضوع علیت بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی - که آیا توسعه بیمه، رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟ - در مرکز این بحث می‌گنجد. هدف مقاله حاضر این است که موضوع علیت بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی را با استفاده از داده‌های سری زمانی از سال ۱۳۳۸ تا ۱۳۸۲ و تکنیک‌های اقتصاد سنجی مورد بررسی قرار دهد.

مقاله از شش بخش تشکیل شده است. بخش بعدی به مطالعات نظری و تجربی انجام شده در خصوص توسعه بیمه (به عنوان یک مؤسسه مالی غیر بانکی) و رشد اقتصادی می‌پردازد. بخش سوم به صنعت بیمه و عملکرد آن در اقتصاد ایران (۱۳۳۸-۱۳۸۲) اختصاص یافته است. بخش چهارم به متدلوژی تجربی و شرحی بر داده‌های آماری می‌پردازد. بخش پنجم به نتایج تجربی و بخش پایانی نیز به خلاصه و نتیجه‌گیری اختصاص یافته است.

۲. بحث نظری و مدارک تجربی

بعد از بیج‌هات^۱ (۱۸۷۳) اولین بار **شومپتر**^۲ (۱۹۱۱) به اهمیت بخش مالی در حمایت از رشد اقتصادی اشاره کرد. رابینسون^۳ (۱۹۵۲) بیان کرد که توسعه اقتصادی باعث توسعه مالی است. هیکس^۴ (۱۹۶۹) همانند بیج‌هات بیان کرد که توسعه مالی کانالی مهم در صنعتی

1. Bagehot(1873)

2 Schumpeter(1911)

3 Robinson (1952)

4 Hicks (1969)

شدن انگلستان بود. لوکاس¹ (۱۹۸۸) تنها اقتصاددانی بود که معتقد بود اصولاً بخشهای مالی در ایجاد رشد اقتصادی مهم نیستند. مطالعات نظری دیگری نیز توسط گرین وود و جویونیک² (۱۹۹۰)، بن‌سی‌ونگا و اسمیت³ (۱۹۹۱) و کینگ و لوین⁴ (۱۹۹۳) با استفاده از مدل‌های رشد درونزا، انجام گرفت که نشان می‌دهند توسعه مالی هم روی سطح و هم روی نرخ رشد تأثیر دارد. پاگانو⁵ (۱۹۹۳) برای تبیین رابطه توسعه مالی و رشد اقتصادی از مدل رشد درونزا - مدل AK - استفاده کرد. در این مدل مقدار تولید کل با حجم سرمایه رابطه‌ای خطی دارد:

$$Y_t = AK_t \quad (2-1)$$

این معادله را می‌توان حاصل جمع N بنگاه یکسان فرض کرد که هر یک تابع تولیدی به شکل $y_t = BK_t^\alpha$ دارند و پارامتر B بر اساس متوسط حجم سرمایه به صورت $B = A \times K_t^{1-\alpha}$ تعیین می‌شود. همچنین در این مدل می‌توان همانند مدل لوکاس (۱۹۸۸) فرض کرد که K ترکیبی از سرمایه فیزیکی و انسانی است و تکنولوژی مشابهی در باز تولید هر دو نقش دارد. برای سادگی فرض می‌شود جمعیت ماناست و اقتصاد تنها یک کالا تولید می‌کند که می‌تواند مصرف یا سرمایه‌گذاری شود، که در صورت سرمایه‌گذاری مشمول استهلاک با نرخ δ خواهد شد. در نتیجه سرمایه‌گذاری ناخالص برابر خواهد بود با:

$$I_t = K_{t+1} - (1 - \delta)K_t \quad (2-2)$$

در یک اقتصاد بسته بدون دولت، تعادل در بازار سرمایه ایجاب می‌کند که پس‌انداز خالص (S_t) برابر سرمایه‌گذاری خالص (I_t) باشد. حال با فرض هدر رفتن نسبت $(1 - \phi)$ از پس‌انداز داریم:

$$\phi S_t = I_t \quad (2-3)$$

در این صورت ϕ شاخصی از کارایی واسطه‌گری مالی است که منابع پس‌انداز موجود را به سرمایه‌گذاری تبدیل می‌کند. تفاوت پس‌انداز و سرمایه‌گذاری نیز بخشی از پس‌انداز است که به عنوان کارمزد نصیب بانکها، کارگزاران و دلالت می‌شود. از رابطه (۲-۱)، نرخ رشد در دوره $(t + 1)$ به صورت زیر خواهد بود:

1 Lucas (1988)

2 Green Wood & Jovanovic (1990)

3 Bencivenga Smith (1991)

4 King & Levine (1993)

5 Pagano (1993)

$$g_{t+1} = \frac{Y_{t+1}}{Y_t} - 1 = \frac{K_{t+1}}{K_t} - 1 \quad (2-4)$$

با استفاده از رابطه (2-2) و حذف اندیس زمان، نرخ رشد در حالت یکنواخت به صورت زیر نتیجه می‌شود:

$$g = A \frac{I}{Y} - \delta = A \cdot \phi \cdot S - \delta \quad (2-5)$$

که در آن $s = \frac{S}{Y}$ نرخ پس‌انداز می‌باشد. رابطه (3-5) نشان می‌دهد که توسعه مالی می‌تواند از طریق پس‌انداز (s)، نسبتی از پس‌انداز که سرمایه‌گذاری می‌شود (ϕ) و همچنین بهره‌وری کل عوامل تولید (A)، رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. مرتن¹ (1992)، مرتن و بودای² (1995، 2004) و لوین³ (1993، 1997، 2004) در مطالعات نظری خود بیان کردند که مؤسسات مالی از طریق تحرک پس‌انداز، تخصیص منابع، کنترل وام‌گیرندگان و اعمال کنترل مشارکتی، تسهیل در مدیریت ریسک و تسهیل در مبادلات کالا و خدمات از دو کانال: (1) انباشت سرمایه و (2) نوآوری فنی به رشد اقتصادی کمک می‌کنند. علی‌رغم فقدان ادبیات نظری آشکار در زمینه توسعه بیمه و رشد اقتصادی، اسکپر⁴ (1998) بیان کرد که از دیدگاه عملکردی شرکت‌های بیمه هم می‌توانند از دو کانال: الف) انباشت سرمایه (فیزیکی و انسانی) و ب) نوآوری فنی، روی رشد اقتصادی تأثیر داشته باشند؛ که این عملکرد در هفت زمینه می‌باشد:

(1) بیمه باعث افزایش ثبات مالی می‌شود؛ (2) بیمه جانشین و تکمیل‌کننده‌ای برای برنامه‌های تأمین اجتماعی دولت است؛ (3) بیمه تجارت و معاملات را تسهیل می‌کند؛ (4) بیمه به تحرک پس‌اندازها کمک می‌کند؛ (5) بیمه مدیریت ریسک را تسهیل می‌کند؛ (6) بیمه به کاهش خسارت کمک می‌کند؛ (7) بیمه به تخصیص کارآمد سرمایه کمک می‌کند.

با توجه به مطالب ارائه شده می‌توان گفت این نظریه‌ها محتمل‌اند: (1) توسعه مالی باعث رشد اقتصادی است (نظریه‌های رهبری عرضه)⁵؛ (2) رشد اقتصادی باعث توسعه مالی است (نظریه‌های تعقیب تقاضا)⁶؛ (3) توسعه مالی و رشد اقتصادی هیچ ارتباطی به همدیگر ندارند. در ادامه به مطالعات تجربی انجام شده در این خصوص می‌پردازیم.

1 Merton (1992)

2 Merton & Bodie (1995,2004)

3 Levine (1993,1997,2004)

4 Skipper (1998)

5 The supply Leading Theories

6 The demand Following Theories

تجزیه و تحلیل تجربی در خصوص رابطه بین توسعه مالی و رشد اقتصادی به مطالعه گلد اسمیت^۱ (۱۹۶۹) بر می‌گردد. او نشان داد که توسعه مالی به رشد اقتصادی بیشتر منجر می‌شود.

یانگ^۲ (۱۹۸۶) با استفاده از چارچوب مدل خود توضیح برداری (VAR) آزمون علّیت را بین توسعه مالی و رشد اقتصادی برای نمونه‌ای شامل ۵۶ کشور توسعه یافته و در حال توسعه انجام داد. او مدارکی پیدا کرد که نشان می‌دادند در کشورهای در حال توسعه علّیت از مؤسسات مالی به رشد است. اما برای کشورهای توسعه یافته عکس این رابطه برقرار است. کینگ و لوین^۳ (۱۹۹۳) برای ۸۰ کشور به‌طور مقطعی رابطه بین توسعه مالی و رشد را مورد بررسی قرار دادند. آنها برای توسعه مالی چهار شاخص مجزا تعریف کردند که نتیجه تحقیق نشان داد بین هر چهار شاخص مالی و رشد اقتصادی رابطه مثبت برقرار است. مرند و انگ^۴ (۱۹۹۴) در خصوص توسعه مالی و رشد اقتصادی مطالعاتی داشتند. آنها از تکنیک‌های ریشه واحد و همگرایی در چهارچوب مدل خود توضیح برداری (VAR) آزمون‌هایی انجام دادند و از داده‌های فصلی کشور سنگاپور طی سالهای ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۰ استفاده کردند. نتایج ارائه شده به‌طور قوی به علّیت از توسعه مالی به رشد اقتصادی اشاره داشتند.

دی‌میتریادس و حسین^۵ (۱۹۹۶) با استفاده از داده‌های ۱۶ کشور در حال توسعه نتایجی به دست آوردند که نشان می‌داد بین توسعه مالی و رشد اقتصادی علّیت دو طرفه برقرار است.

لوین و زروس^۶ (۱۹۹۸) با استفاده از متدلوژی مطالعات مقطعی دریافته‌اند که بین توسعه بخش مالی و توسعه بازار سهام از یک طرف و نرخ رشد اقتصادی، رشد بهرهوری و انباشت سرمایه از طرف دیگر رابطه مثبت وجود دارد.

دی‌دا و فاتو^۷ (۲۰۰۱)، همچنین رام^۸ (۱۹۹۹) مطالعاتی را با استفاده از داده‌های پانل (سری زمانی + مقطعی) انجام دادند و نتیجه گرفتند که برای برخی از کشورها بین توسعه مالی و رشد اقتصادی رابطه‌ای وجود ندارد.

1 Gold Smith (1969)

2 Yung (1986)

3 King & Levin (1993)

4 Murende & Eng (1994)

5 Demetriades & Hussein (1996)

6 Levine & Zervos (1998)

7 Deidda & Fattouh (2001)

8 Ram (1999)

اندرز و همکاران^۱ (۱۹۹۹) نیز نتوانستند بر اساس داده‌های پانل (سری زمانی + مقطعی) مدرکی پیدا کنند که نشان دهد بخش مالی به‌طور مثبت و معنی دار خبا رشد اقتصادی مرتبط است.

در خصوص توسعه مالی و رشد اقتصادی در اقتصاد ایران مطالعه‌ای توسط ختائی (۱۳۷۸) برای دوره زمانی ۱۳۷۳-۱۳۳۸ به روش sls_2 انجام گرفت. شاخصهای توسعه مالی که او در مطالعه خود استفاده کرد عبارتند از: ۱- Depth: نسبت نقدینگی به GDP، ۲- Bank: نسبت دارایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به مبلغ دارایی سیستم بانکی، ۳- Private: نسبت اعتبارات بخش خصوصی به کل اعتبارات، ۴- Privy: نسبت اعتبارات بخش خصوصی به GDP.

نتیجه تحقیق نشان داد که بین رشد اقتصادی و شاخص‌های Bank و Private رابطه مثبت و بین رشد اقتصادی و شاخص‌های Depth و Privy رابطه منفی وجود دارد.

کازرونی (۱۳۸۲) مطالعه‌ای را برای دوره زمانی ۱۳۷۵-۱۳۳۸ به روش آزمون علیت گرنجر و آزمون جوهانسن انجام داد. شاخص‌های توسعه مالی که او در مطالعه خود استفاده کرد عبارتند از: ۱- LBank: لگاریتم نسبت داراییهای بانک‌ها به جمع دارایی سیستم بانکی، ۲- لگاریتم سهم خدمات موسسات پولی و مالی از GDP، ۳- لگاریتم M_2 . نتیجه تحقیق نشان داد که جهت علیت از توسعه مالی (LBank) به رشد اقتصادی است.

مطالعه‌ای نیز توسط احسانی (۱۳۸۳) برای دوره‌های ۱۳۵۷-۱۳۳۸، ۱۳۷۸-۱۳۵۷ و ۱۳۷۸-۱۳۳۸ به روش AEG, ARDL, HL و جوهانسن - یوسیلیس انجام گرفت. شاخص‌های مالی که او در مطالعه خود استفاده کرد عبارتند از: ۱- Depth: نسبت نقدینگی به GDP، ۲- Bank: نسبت دارایی بانک‌ها به جمع دارایی سیستم بانکی، ۳- Privy: نسبت اعتبارات بخش خصوصی به GDP. نتیجه تحقیق نشان داد که روش‌های همگرایی تک معادله‌ای، وجود یک رابطه بلند مدت بین متغیرهای مدل را اثبات نمی‌کنند. در خصوص رابطه بیمه و رشد اقتصادی مطالعات تجربی‌اندکی در خارج از کشور صورت گرفته که به آنها می‌پردازیم.

کامینز^۲ (۱۹۷۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «مدل اقتصاد سنجی، بخش بیمه عمر اقتصاد آمریکا»، اثرات متغیرهای کلان اقتصادی را روی بیمه عمر مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسید که بیمه عمر با تولید ناخالص داخلی در ارتباط می‌باشد. بینستوک، دیکنسون و خاجاریا^۳ (۱۹۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «تجزیه و تحلیل بین‌المللی رابطه بین بیمه مسئولیت با درآمد» رابطه بیمه مسئولیت و درآمد را برای ۵۰ کشور در حال توسعه و توسعه

1 Andres (1999)

2 Cummins (1973)

3 Beenstock & Dickson & Khajuria (1988)

یافته مورد مطالعه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که رابطه بین بیمه مسئولیت و تولید ناخالص داخلی، مثبت و دارای کشش درآمدي بزرگتر از واحد است.

اوترویل^۱ (۱۹۹۷)، اهمیت بیمه را در کشورهای در حال توسعه مورد بررسی قرار داد. او ۴۵ کشور در حال توسعه را با هم مقایسه کرد و به این نتیجه رسید که رابطه بین حق بیمه دریافتی و تولید ناخالص داخلی، مثبت و دارای کشش درآمدي بزرگتر از واحد است.

وارد و زربروج^۲ (۲۰۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «آیا بیمه رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟» برای کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) نتیجه گرفتند که در برخی از کشورها توسعه بیمه رشد اقتصادی را حمایت می‌کند و در دیگر کشورها این رابطه معکوس است.

مطالعه دیگری توسط وب، گریس و اسکپیر^۳ (۲۰۰۲) صورت گرفت که طی آن اثر بانک و بیمه را روی رشد اقتصادی بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که بیمه و بانک روی رشد اقتصادی تأثیر دارند و اثر مشترک این دو روی رشد اقتصادی بیشتر است.

در همین رابطه مطالعه‌ای توسط تان خای بون^۴ (۲۰۰۴) برای اقتصاد سنگاپور صورت گرفت. او مؤسسات مالی را به بانک، بیمه و بازار سرمایه تقسیم کرد و نتیجه گرفت که: بانک از «نظریه‌های تعقیب تقاضا»، بازار سرمایه در کوتاه مدت از «نظریه‌های تعقیب تقاضا» و در بلند مدت از «نظریه‌های رهبری عرضه» و بیمه نیز از «نظریه‌های رهبری عرضه» پیروی می‌کند. به عبارتی دیگر در خصوص بیمه، رابطه علی از بیمه به رشد اقتصادی برقرار است.

کوگلر و افقی^۵ (۲۰۰۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «آیا بیمه، رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟» برای کشور انگلستان نتیجه گرفتند که بیمه‌های عمر هم در بلند مدت هم در کوتاه مدت رشد اقتصادی را حمایت می‌کنند. در حالی که رشد اقتصادی نه در بلند مدت، نه در کوتاه مدت بیمه‌های عمر را حمایت می‌کند.

در خصوص بیمه زندگی و رشد اقتصادی در ایران مطالعه‌ای توسط عزیزی و پاسبان (۱۳۷۶) به روش OLS انجام گرفت. نتیجه تحقیق نشان داد بین حق بیمه سرانه زندگی و تولید ناخالص داخلی سرانه رابطه مثبت وجود دارد.

در بررسی مطالعات نظری و تجربی انجام شده در خصوص توسعه مالی (با تأکید بر بیمه) و رشد اقتصادی نتایج زیر قابل استخراج است: (۱) توسعه مالی (با تأکید بر بیمه) رشد اقتصادی را حمایت می‌کند و به عبارت دیگر رابطه علی از توسعه مالی به رشد اقتصادی

1 Outreville (1997)

2 Ward & Zurbruegg (2000)

3 Webb & Grace & Skipper (2002)

4 Tankhay boon (2004)

5 Kugler & Ofoghi (2005)

حاکم است. این نتیجه حاکم بودن «نظریه‌های رهبری عرضه» را تأیید می‌کند. رشد اقتصادی توسعه مالی (با تأکید بر بیمه) را حمایت می‌کند و به عبارت دیگر رابطه علی از رشد اقتصادی به توسعه مالی حاکم است. این نتیجه حاکم بودن «نظریه‌های تعقیب تقاضا» را تأیید می‌کند. (۳) رابطه بین توسعه مالی (با تأکید بر بیمه) و رشد اقتصادی یک رابطه دو طرفه است و به عبارت دیگر رابطه علی از توسعه مالی به رشد اقتصادی و بالعکس حاکم است. این نتیجه هم «نظریه‌های رهبری عرضه» و هم «نظریه‌های تعقیب تقاضا» را تأیید می‌کند. (۴) هیچ رابطه‌ای بین توسعه مالی (با تأکید بر بیمه) و رشد اقتصادی وجود ندارد و به عبارت دیگر هیچ یک از «نظریه‌های رهبری عرضه» و «نظریه‌های تعقیب تقاضا» حاکم نیستند.

در خاتمه این قسمت باید اشاره کرد که برای رفع ابهامات موجود، انجام کارهای تجربی یک ضرورت انکارناپذیر می‌باشد.

۳. صنعت بیمه و عملکرد آن در اقتصاد ایران (۱۳۸۲-۱۳۳۸)

به بیمه‌های بازرگانی، «بیمه‌های اختیاری» هم اطلاق می‌شود و در آن بیمه گذار، به میل خود و آزادانه به تهیه انواع پوشش‌های بیمه‌ای بازرگانی اقدام می‌کند. در بیمه‌های بازرگانی، بیمه گذار و بیمه گر در مقابل هم متعهد هستند: بیمه گر در مقابل دریافت حق بیمه از بیمه گذار، تأمین بیمه‌ای در اختیار وی قرار می‌دهد. بیمه‌های بازرگانی به دو دسته بیمه‌های غیرزندگی و زندگی تقسیم می‌شوند:

الف- بیمه‌های غیر زندگی: بیمه‌های غیر زندگی شامل بیمه‌های اشیا، بیمه‌های مسئولیت و بیمه زیان پولی می‌باشد. در بیمه‌های اشیا، موضوع تعهد بیمه گر شیئی است؛ یعنی آنچه قابل تقویم به وجه نقد است. بیمه اشیا، قراردادی برای جبران زیان وارده و پرداخت غرامت است. نتیجه این می‌شود که بیمه گذاری که متحمل زیانی شده است نمی‌تواند غرامتی بیشتر از مقدار واقعی دریافت کند؛ یعنی وضعی بهتر و مساعدتر از زمان قبل از بروز حادثه داشته باشد. بیمه مسئولیت، بیمه‌ای است که مسئولیت مدنی بیمه گذار را در قبال اشخاص ثالث بیمه می‌کند.

در بیمه زیان پولی، موضوع بیمه میزان معینی پول است که بیمه گر به دلیل عدم ایفای تعهد بیمه گزار می‌پردازد.

ب) بیمه‌های زندگی: در بیمه‌های زندگی، موضوع تعهد بیمه گر شخص بیمه شده است. میزان تعهد بیمه گر، یعنی مبلغ بیمه شده، ارتباطی با غرامت ناشی از بروز واقعه بیمه شده ندارد و به پیشنهاد بیمه گذار تعیین می‌شود. در بیمه‌های زندگی، بیمه گر با در نظر گرفتن وقایع احتمالی که برای شخص بیمه شده روی می‌دهد متعهد می‌شود.

در ادامه برای بیان عملکرد صنعت بیمه به بررسی حق بیمه دریافتی واقعی و دو شاخص اندازه گیری صنعت بیمه و به عبارتی میزان رشد این صنعت طی سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۳۸ در اقتصاد ایران می‌پردازیم:

الف - حق بیمه دریافتی واقعی : مطابق جدول شماره (۱)، حق بیمه دریافتی واقعی از ۱۰۱۱ میلیون ریال در سال ۱۳۳۸ به ۵۶۸۵۹ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده که به میزان ۵۵۲۴ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه بیشترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۵۳ (۷۲/۹ درصد) و کمترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۵۸ (منفی ۲۸/۹ درصد) بوده است. حق بیمه دریافتی واقعی از سال ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۵ روند صعودی داشته و در سال‌های جنگ این روند نزولی بوده است بعد از خاتمه جنگ و با اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی حق بیمه دریافتی واقعی مجدداً روند صعودی را به خود اختصاص داده است.

برای بیمه‌های غیرزندگی مطابق جدول شماره (۲)، حق بیمه دریافتی واقعی از ۸۵۹ میلیون ریال در سال ۱۳۳۸ به ۴۵۰۷۹ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۵۱۴۸ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه بیشترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۵۳ (۷۸/۴ درصد) و کمترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۶۵ (منفی ۳۵/۳ درصد) بوده است.

برای بیمه‌های زندگی نیز مطابق جدول شماره (۳)، حق بیمه دریافتی واقعی از ۱۵۲ میلیون ریال در سال ۱۳۳۸ به ۱۱۷۸۱ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۷۶۵۱ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه بیشترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۴۷ (۵۸/۳ درصد) و کمترین رقم نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۴۰ (منفی ۳۸/۴ درصد) بوده است.

ب - حق بیمه سرانه : حق بیمه سرانه از تقسیم حق بیمه کل به جمعیت کشور به دست می‌آید. این شاخص مبین حق بیمه‌ای است که به‌طور متوسط در طول سال برای هر یک از افراد جامعه هزینه می‌شود.

مطابق جدول شماره (۱)، حق بیمه سرانه واقعی از ۴۸ ریال در سال ۱۳۳۸ به ۸۵۵ ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۱۶۸۱ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین حق بیمه سرانه طی سال‌های ۱۳۳۸-۱۳۸۲ مربوط به سال ۱۳۴۲ (۳۸ ریال) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۸۵۵ ریال) بوده است. متوسط این شاخص طی این سال‌ها معادل ۱۹۸ ریال می‌باشد.

برای بیمه‌های غیرزندگی مطابق جدول شماره (۲)، حق بیمه سرانه واقعی از ۴۱ ریال در سال ۱۳۳۸ به ۳۷۳ ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۸۱۰ درصد رشد

داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین حق بیمه سرانه مربوط به سال ۱۳۴۲ (۳۴ ریال) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۳۷۳ ریال) بوده است.

متوسط این شاخص طی این سالها معادل ۱۴۵ ریال می‌باشد.

برای بیمه‌های زندگی نیز مطابق جدول شماره (۳)، حق بیمه سرانه واقعی از ۷ ریال در سال ۱۳۳۸ به ۱۷۷ ریال در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۲۴۲۹ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین حق بیمه سرانه مربوط به سال‌های ۱۳۴۱ و ۱۳۴۴ (۳ ریال) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۱۷۷ ریال) بوده است. متوسط این شاخص نیز طی این سالها معادل ۵۳ ریال می‌باشد.

ج - نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی: این نسبت از تقسیم کل حق بیمه دریافتی به تولید ناخالص داخلی به دست می‌آید. مطابق جدول شماره (۱)، نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی از ۰/۲۶ درصد در سال ۱۳۳۸ به ۱/۱۶ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۳۴۶ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین این شاخص مربوط به سال‌های ۱۳۴۲ و ۱۳۶۷ (۰/۲۱ درصد) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۱/۱۶ درصد) بوده است. میانگین شاخص طی سال‌های ۱۳۳۸ لغایت ۱۳۸۲ معادل ۰/۴۳ درصد می‌باشد.

برای بیمه‌های غیر زندگی مطابق جدول شماره (۲)، نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی از ۰/۲۲ درصد در سال ۱۳۳۸ به ۰/۹۲ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۳۱۸ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین این شاخص مربوط به سال ۱۳۶۷ (۰/۱۶ درصد) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۰/۹۲ درصد) بوده است. متوسط این شاخص طی این سالها معادل ۰/۳۷ درصد می‌باشد.

برای بیمه‌های زندگی مطابق جدول شماره (۳)، نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی از ۰/۰۴ درصد در سال ۱۳۳۸ به ۰/۲۴ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است که به میزان ۵۰۰ درصد رشد داشته است. نکته دیگر اینکه کمترین این شاخص مربوط به سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۵ (۰/۰۲ درصد) و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ (۰/۲۴ درصد) بوده است. متوسط این شاخص نیز طی این سالها معادل ۰/۰۶ درصد می‌باشد.

جدول (۱) : عملکرد صنعت بیمه بر اساس دو شاخص حق بیمه سرانه و نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی (۱۳۸۲-۱۳۳۸)

ارقام به میلیون ریال، ریال و درصد

سال	حق بیمه دریافتی واقعی (INR)	حق بیمه سرانه واقعی (PINR)	نسبت حق بیمه دریافتی به تولید ناخالص داخلی (INI)
1338	1011	48	26/0
1339	957	44	25/0
1340	1004	45	25/0
1341	931	40	23/0
1342	897	38	21/0
1343	1185	49	27/0
1344	1253	50	25/0
1345	1407	55	26/0
1346	1709	64	28/0
1347	2381	87	37/0
1348	3122	111	45/0
1349	3661	127	49/0
1350	4095	139	45/0
1351	4821	159	45/0
1352	6430	207	47/0
1353	11117	348	55/0
1354	11351	346	55/0
1355	13129	389	55/0
1356	10964	316	49/0
1357	10439	289	51/0
1358	7425	195	35/0
1359	7606	192	41/0
1360	6176	150	34/0
1361	7843	183	39/0
1362	7525	169	34/0
1363	5989	130	27/0
1364	5795	121	26/0
1365	4192	85	23/0
1366	3812	75	22/0
1367	3152	61	21/0
1368	3943	74	24/0
1369	5764	106	29/0
1370	7021	126	31/0
1371	8111	143	34/0
1372	11084	193	41/0
1373	11143	191	40/0
1374	12820	217	48/0
1375	14840	247	53/0
1376	15422	253	53/0
1377	16827	272	61/0
1378	20850	332	69/0
1379	25059	394	70/0
1380	32262	500	86/0
1381	44557	680	1
1382	56859	855	16/1

منبع : آمار مربوط به تولید ناخالص داخلی، جمعیت و شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (cpi) از گزارش «حسابهای ملی ایران» انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۹-۱۳۳۸ و سایت www.cbi.ir بانک مرکزی ایران استخراج شدند. آمار مربوط به حق بیمه دریافتی از گزارش «تحولات بیمه‌های بازرگانی در ایران از آغاز تا ۱۳۷۰» دفتر مطالعات و پژوهش‌های بیمه‌های بیمه مرکزی ایران و فصلنامه‌های سال‌های (۱۳۸۲-۱۳۷۱) بیمه مرکزی استخراج شدند.

جدول (۲) : عملکرد صنعت بیمه بر اساس دو شاخص حق بیمه سرانه و نسبت حق

بیمه به تولید ناخالص داخلی (۱۳۸۲-۱۳۳۸) برای بیمه‌های غیر زندگی

ارقام به میلیون ریال، ریال و درصد

نسبت حق بیمه دریافتی به تولید ناخالص داخلی (NLHNI)	حق بیمه سرانه واقعی (PNLIHR)	حق بیمه دریافتی واقعی (NLIHR)	سال
22/0	41	859	1338
21/0	37	813	1339
23/0	41	916	1340
21/0	37	854	1341
19/0	34	810	1342
25/0	45	1096	1343
23/0	47	1169	1344
24/0	50	1293	1345
26/0	58	1551	1346
33/0	78	2131	1347
41/0	102	2868	1348
45/0	118	3385	1349
42/0	128	3769	1350
42/0	147	4467	1351
43/0	191	5945	1352
52/0	332	10606	1353
52/0	326	10706	1354
5/0	369	12429	1355
46/0	295	10262	1356
48/0	270	9751	1357
32/0	177	6734	1358
38/0	176	6986	1359
3/0	130	5371	1360
36/0	176	7219	1361
3/0	130	6716	1362
23/0	114	5255	1363
22/0	151	5017	1364
18/0	114	3243	1365
17/0	105	3074	1366
16/0	66	2438	1367
18/0	61	2984	1368
23/0	47	4602	1369
26/0	56	5747	1370
29/0	84	6928	1371
36/0	103	9819	1372
33/0	122	9214	1373
38/0	171	10140	1374
42/0	158	11904	1375
41/0	171	12105	1376
47/0	198	12745	1377
5/0	199	15104	1378
49/0	206	17349	1379
64/0	241	24086	1380
77/0	273	34386	1381
92/0	373	45079	1382

منبع : آمار مربوط به تولید ناخالص داخلی، جمعیت و شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (CPI) از گزارش «حسابهای ملی ایران» انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۹-۱۳۳۸ و سایت www.cbi.ir بانک مرکزی ایران استخراج شدند. آمار مربوط به حق بیمه دریافتی از گزارش «تحولات بیمه‌های بازرگانی در ایران از آغاز تا ۱۳۷۰» دفتر مطالعات و پژوهش‌های بیمه‌های مرکزی ایران و فصلنامه‌های سال‌های (۱۳۸۲-۱۳۷۱) بیمه مرکزی استخراج شدند.

جدول (۳) : عملکرد صنعت بیمه بر اساس دو شاخص حق بیمه سرانه و نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی (۱۳۸۲-۱۳۳۸) برای بیمه‌های زندگی

ارقام به میلیون ریال، ریال و درصد

نسبت حق بیمه دریافتی به تولید ناخالص داخلی (LIIN1)	حق بیمه سرانه واقعی (PLIINR)	حق بیمه دریافتی واقعی (LIINR)	سال
04/0	7	152	1338
04/0	7	143	1339
02/0	4	88	1340
02/0	3	77	1341
02/0	4	87	1342
02/0	4	89	1343
02/0	3	84	1344
02/0	4	114	1345
03/0	6	159	1346
04/0	9	251	1347
04/0	9	254	1348
04/0	10	276	1349
04/0	11	326	1350
03/0	12	353	1351
04/0	16	485	1352
03/0	16	512	1353
03/0	20	645	1354
03/0	21	699	1355
03/0	20	701	1356
03/0	19	688	1357
03/0	18	691	1358
03/0	16	621	1359
04/0	20	805	1360
03/0	15	624	1361
04/0	18	809	1362
03/0	16	735	1363
04/0	16	778	1364
03/0	19	949	1365
04/0	15	738	1366
05/0	14	714	1367
04/0	18	959	1368
05/0	21	1162	1369
06/0	23	1276	1370
06/0	21	1183	1371
06/0	22	1266	1372
05/0	33	1929	1373
05/0	45	2681	1374
07/0	49	2937	1375
11/0	54	3317	1376
15/0	66	4082	1377
19/0	92	5747	1378
22/0	121	7710	1379
22/0	127	8176	1380
23/0	155	10171	1381
24/0	177	11781	1382

منبع : آمار مربوط به تولید ناخالص داخلی، جمعیت و شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (cpi) از گزارش «حسابهای ملی ایران»، انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۹-۱۳۳۸ و سایت www.cbi.ir بانک مرکزی ایران استخراج شدند. آمار مربوط به حق بیمه دریافتی از گزارش «تحولات بیمه‌های بازرگانی در ایران از آغاز تا ۱۳۷۰»، دفتر مطالعات و پژوهش‌های بیمه‌های بیمه مرکزی ایران و فصلنامه‌های سال‌های (۱۳۸۲-۱۳۷۱) بیمه مرکزی استخراج شدند.

۴. متدلوژی تجربی و شرحی بر داده‌های آماری

اگر سری زمانی X_{1t} به پیش بینی X_{2t} کمک کند یا اگر ضرایب وقفه‌ها به‌طور مساوی از لحاظ آماری معنی دار باشند، سری زمانی X_{1t} علیت گرنجری سری زمانی X_{2t} است. آزمون علیت گرنجری مستلزم مشخص کردن مرتبه k ام دو طرفه VAR می‌باشد. اگر متغیرها ریشه واحد داشته باشند روش آزمون پیچیده تر خواهد شد. در چنین حالت نیاز است که مدل را به شکل ECM پارامتربندی کرد.^۱

آزمون‌های ریشه واحد و همجمعی نیز به ترتیب با استفاده از روش دیکی فولر^۲ (۱۹۸۱) و شیوه جوهانسن^۳ (۱۹۸۸) انجام می‌شوند.^۴

در یک سیستم دو متغیره همانند آنچه که ما در این مقاله مطالعه می‌کنیم حداکثر تعداد بردارهای همجمعی معادل یک است؛ بنابراین فرضیه صفر بیان می‌کند که هیچ بردار همجمعی موجود نیست و فرضیه مقابل وجود یک بردار همجمعی را بیان می‌کند.

در این مقاله برای بیان رابطه توسعه بیمه و رشد اقتصادی از داده‌های سری زمانی استفاده شده است. حق بیمه سرانه واقعی به صورت لگاریتمی، شاخصی است که توسعه بیمه را نشان می‌دهد. از آنجایی که حق بیمه دریافتی به صورت اسمی در دسترس می‌باشد، برای واقعی کردن این داده‌ها بر شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (CPI) تقسیم شده‌اند. از آنجایی که رابطه توسعه بیمه‌های زندگی و غیرزندگی و رشد اقتصادی نیز مورد بررسی قرار گرفتند، لذا حق بیمه دریافتی بیمه‌های زندگی و بیمه‌های غیر زندگی نیز برای واقعی شدن، بر شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (CPI) تقسیم شده‌اند. داده‌های مربوط به بیمه از گزارش «تحولات بیمه‌های بازرگانی در ایران از آغاز تا ۱۳۷۰» انتشارات دفتر مطالعات پژوهش‌های بیمه‌ای و «فصلنامه صنعت بیمه» سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۲ استخراج شده‌اند.

در این مقاله برای رشد اقتصادی از تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی به قیمت ثابت سال ۷۶ به صورت لگاریتمی، استفاده شده است. داده‌های مربوط به شاخص قیمت کالاهای مصرفی شهری (CPI)، جمعیت و تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ از گزارش «حسابهای ملی» انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۹-۱۳۳۸ و سایت www.cbi.ir بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران استخراج شده‌اند.

۱. به هندری و همکاران (۱۹۸۴)، انگل و گرانجر (۱۹۸۷) و جوهانسن ۱۹۸۸ مراجعه کنید.

2 Dicky & Fuller (1981)

3 Johansen (1988)

۴. همچنین به شیوه انگل - گرنجر نیز می‌توان همجمعی بین دو متغیر را آزمون کرد.

۵. نتایج تجربی

در این قسمت نتایج تجربی تجزیه و تحلیل سری زمانی روابط بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی ارائه می‌شود.

نتایج آزمون ADF ریشه واحد نشان داده است که به ترتیب تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی، حق بیمه سرانه واقعی و حق بیمه سرانه واقعی زندگی در سطح دارای ریشه واحد می‌باشند. تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی و حق بیمه سرانه واقعی زندگی با تفاضل مرتبه اول پایا شده‌اند. حق بیمه سرانه واقعی و حق بیمه سرانه واقعی بیمه‌های غیر زندگی با تفاضل مرتبه دوم پایا شده‌اند.

در خصوص همگرایی نیز آزمون جوهانسن انجام شده است. نتایج این آزمون نشان داده است که هیچ مدرکی نمی‌توان یافت که نشان دهنده همگرایی بین حق بیمه سرانه واقعی و تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی، حق بیمه سرانه واقعی و حق بیمه‌های زندگی و تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی و حق بیمه سرانه واقعی بیمه‌های غیر زندگی و تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی باشد. از آنجایی که وجود بردار همگرا برای هر سه سیستم رد شده است، لذا نوع آزمون علیت باید بر مدل خود توضیح برداری (VAR) استوار باشد.

قبل از اینکه به آزمون علیت بر اساس مدل خود توضیح برداری (VAR) بپردازیم، علیت نتایج آزمون بین متغیرها را که با استفاده از آزمون والد (تودا و یاما موتو (۱۹۹۵) انجام شده است گزارش می‌شود.

آزمون نشان داد که علیت گرنجری از توسعه بیمه و توسعه بیمه‌های زندگی به رشد اقتصادی برقرار می‌باشد. نکته دیگر اینکه بین بیمه‌های غیر زندگی و رشد اقتصادی هیچ رابطه علی وجود ندارد. به عبارت دیگر در اقتصاد ایران نوسانات بیمه‌های غیر زندگی و نوسانات رشد اقتصادی بر یکدیگر تأثیری ندارند. در ادامه به آزمون علیت بر اساس مدل خود توضیح برداری (VAR) می‌پردازیم. نتایج رگرسیون بین رشد اقتصادی (LPGDPr) و رشد بیمه (Lpinr)، رشد اقتصادی (LPGDPr) و رشد بیمه‌های زندگی (LPLinr) و رشد اقتصادی (LPGDPr) و رشد بیمه‌های غیر زندگی (LPnLinr) به شرح زیر می‌آید. ضمناً آماره‌های t و خطاهای استاندارد به ترتیب در کروه‌ها و پراکنش‌ها آمده‌اند.

$$LPGDPr = 3/164 + 1/982LPGDPr(-1) - 0/539LPGDPr(-2) + 0/24Lpinr(-1)$$

$$(1/376) \quad (0/16546) \quad (0/18474) \quad (0/11089)$$

$$[2/29916] [2/24179] \quad [-2/91553] \quad [2/17146]$$

$$-0/092 Lpinr (-2)$$

$$(0/11381)$$

$$[-0/80453]$$

$$R^2 = 0/921$$

$$\bar{R}^2 = 0/931$$

$$F - Statistic = 111/5$$

$$LPinr = -0.455 + 0.3793LPGDPr(-1) - 0.334LPGDPr(-2)$$

$$\begin{matrix} (2/150.67) & (0/2586) & (0/28873) \\ [-0/21143] & [1/46681] & [-1/15839] \end{matrix}$$

$$+ 1/272LPinr(-2) - 0.329LPinr(-2)$$

$$\begin{matrix} (0/17332) & (0/17788) & R^2 = 0.949 \\ [7/33644] & [-1/85.081] & \bar{R}^2 = 0.944 \\ & & F - Statistic = 177/5 \end{matrix}$$

مطابق مدل‌های برآورد شده بالا می‌توان گفت جهت علّیت از توسعه بیمه به رشد اقتصادی است، در حالی که جهت علّیت از رشد اقتصادی به توسعه بیمه برقرار نمی‌باشد. به عبارت دیگر نتایج تحقیق حاضر این موضوع را که توسعه بیمه سبب رشد اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۳۸ شده است، تأیید می‌کند. لذا برای صنعت بیمه، سازگاری نظری با دیدگاه شومپیتر (۱۹۱۱) یا نظریه‌های رهبری عرضه برقرار است.

به نظر می‌رسد صنعت بیمه در اقتصاد ایران از طریق هفت عملکرد: (۱) ایجاد ثبات مالی در بین خانوارها با پرداخت خسارت، (۲) جانشینی و تکمیل‌کنندگی برای برنامه‌های تأمین اجتماعی دولت از طریق بیمه‌های درمان و عمر، حوادث، (۳) تسهیل در تجارت و معاملات، (۴) کمک به تحرک پس‌اندازها از طریق دریافت حق بیمه از بیمه‌گذاران، (۵) تسهیل در مدیریت ریسک، (۶) استفاده از تدابیر لازم برای کاهش خسارت، (۷) تخصیص کارآمد سرمایه، در بازار سرمایه توانسته است از دو کانال انباشت سرمایه و نوآوری فنی، رشد اقتصادی را حمایت کند. حال سؤال این است که آیا برای رشته‌های بیمه‌های زندگی و بیمه‌های غیرزندگی وضعیت همین‌طور بوده است؟ برای پاسخ به این سؤال برآوردهای زیر صورت گرفته است:

$$LPGDPr = 1/933 + 1/319LPGDPr(-1) - 0.51564LPGDPr(-2)$$

$$\begin{matrix} (0/75.30) & (0/13754) & (0/14.16) \\ [2/57674] & [9/59637] & [-3/67878] \end{matrix}$$

$$+ 0.21267LPLiInr(-1) - 0.1463LPLiInr(-2)$$

$$\begin{matrix} (0/0.9216) & (0/0.9664) & R^2 = 0.926 \\ [2/30.743] & [-1/51378] & \bar{R}^2 = 0.919 \\ & & F - Statistic = 119/7 \end{matrix}$$

$$LPLiInr = -0.38 + 0.22LPGDPr(-1) - 0.168LPGDPr(-2)$$

$$\begin{aligned}
 & (1/29788) (0/23776) & (0/24246) \\
 & [-0/29283] [0/92593] & [-0/69394] \\
 & + 1/175LPLiInr(-1) - 0/175LPLiInr(-2) & R^2 = 0/967 \\
 & & \bar{R}^2 = 0/963 \\
 & & (0/15943) \\
 & & F - Statistic = 274/2 \\
 & & [7/36892] \\
 & & [-1/04695]
 \end{aligned}$$

مطابق مدل‌های برآورد شده بالا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که جهت علّیت از توسعه بیمه‌های زندگی به رشد اقتصادی است، در حالی‌که جهت علّیت از رشد اقتصادی به توسعه بیمه‌های زندگی نیست. به عبارت دیگر نتایج تحقیق حاضر این موضوع را که توسعه بیمه‌های زندگی سبب رشد اقتصادی ایران در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۳۸ شده است، تأیید می‌کند. لذا برای بیمه‌های زندگی نیز سازگاری نظری با دیدگاه شومپیتر (۱۹۱۱) یا «نظریه‌های رهبری عرضه» برقرار است.

به نظر می‌رسد رشته‌های بیمه‌های زندگی توانسته باشند از طریق عملکرد خود، پرداخت سریع خسارت برای ایجاد ثبات مالی بین خانوارها، کمک به تحرک پس‌اندازها از طریق دریافت حق بیمه از بیمه‌گذاران، تخصیص کارآمد سرمایه در بازار سرمایه با استفاده از ذخیره ریاضی بیمه‌های عمر و جانشینی و تکمیل‌کنندگی برای برنامه‌های تأمین اجتماعی از طریق فروش بیمه‌نامه‌های درمان، عمر و حوادث، از دو کانال انباشت سرمایه و نوآوری فنی، رشد اقتصادی را حمایت کنند.

$$\begin{aligned}
 & LPGDPr = 2/34 + 1/274LPGDPr(-1) - 0/524LPGDPr(-2) \\
 & (1/48179) (0/17466) & (0/20364) \\
 & [1/57922] [7/29193] & [-2/57073] \\
 & + 1/172LPnLiInr(-1) - 0/065LPnLiInr(-2) & R^2 = 0/914 \\
 & & \bar{R}^2 = 0/91 \\
 & & (0/10937) \\
 & & F - Statistic = 100/8 \\
 & & [1/57041] \\
 & & [-0/58905]
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 & LPnLiInr = -1/523 + 0/55LPGDPr(-1) - 0/395LPGDPr(-2) \\
 & (2/49796) (0/29444) & (0/34329) \\
 & [-0/60966] [1/86849] & [-1/14948]
 \end{aligned}$$

$$+ 1/12LPnliInr(-1) - 0/24LPnliInr(-2) \quad R^2 = 0/932$$

(۰/۱۸۴۳۷)	(۰/۱۸۶۶۹)	$R^2 = 0.924$
[۶/۰۷۰۹۱]	[-۱/۲۸۶۴۴]	$F - Statistic = 129/4$

مطابق مدل‌های برآورد شده بالا می‌توان گفت در اقتصاد ایران علیت از توسعه بیمه‌های غیر زندگی به رشد اقتصادی و از رشد اقتصادی به توسعه بیمه‌های غیر زندگی برقرار نمی‌باشد. به عبارت دیگر نتایج تحقیق حاضر این موضوع را که توسعه بیمه‌های غیر زندگی سبب رشد اقتصادی ایران در سال‌های ۱۳۳۸-۱۳۸۲ شده است، تأیید نمی‌کند. لذا برای بیمه‌های غیر زندگی، سازگاری نظری با دیدگاه لوکاس (۱۹۸۸) برقرار است. به عبارت دیگر هیچ یک از «نظریه‌های رهبری عرضه» و «نظریه‌های تعقیب تقاضا» حاکم نیستند. به نظر می‌رسد در رشته‌های بیمه‌های غیر زندگی به دلیل عملکرد نامناسب در پرداخت خسارت اعم از پرداخت خسارت کمتر از واقع و یا پرداخت زمانبر خسارت نتوانسته ثبات مالی را بین خانوارها ایجاد کند. همچنین برای این رشته‌ها از تدابیر لازم برای کاهش خسارت استفاده نشده است و از ذخائر فنی این رشته‌های بیمه‌ای نیز به خوبی در بازار سرمایه استفاده نشده است و نکته دیگر اینکه رشته بیمه‌های باربری که خود زیر شاخه رشته‌های بیمه‌های غیر زندگی می‌باشد به خوبی نتوانسته اطمینان لازم را جهت تسهیل در تجارت و معاملات ایجاد کند و خلاصه اینکه کلیه عوامل مذکور دست به دست هم داده‌اند که رشته‌های بیمه‌های زندگی نتوانند از دو کانال انباشت سرمایه و نوآوری فنی، رشد اقتصادی را حمایت کنند.

۶. خلاصه و نتیجه گیری

هدف اصلی مقاله حاضر بررسی تجربی رابطه علی بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی ایران در سال‌های ۱۳۳۸-۱۳۸۲ است. برای این منظور پس از مرور اجمالی بر بحث نظری و مطالعات تجربی در خصوص توسعه مالی و رشد اقتصادی به تحلیل‌های تجربی در زمینه رابطه علی بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی پرداختیم. ابتدا با استفاده از آزمون‌های مختلف ماهیت متغیرهای مورد مطالعه را از نظر پایداری مورد بررسی قرار دادیم که ناپایداری متغیرها مورد تأیید قرار گرفت. سپس با آزمون‌های همگرایی، همگرایی متغیرها را مورد بررسی قرار دادیم که مشخص شد بین آنها همگرایی برقرار نیست.

بدین منظور برای مشخص شدن جهت علیت از مدل خود توضیح برداری استفاده کردیم و همچنین از آزمون علیت والد نیز استفاده شد و رابطه سببی بین توسعه بیمه و رشد اقتصادی را بررسی نمودیم. نتایج تجربی تحقیق حاضر نشان می‌دهند که در دوره مورد نظر نوسانات مربوط به بیمه و بیمه‌های زندگی بر نوسانات رشد اقتصادی کشور به‌طور معنی دار تأثیر داشته و برعکس نوسانات رشد اقتصادی کشور به‌طور معنی دار بر نوسانات توسعه بیمه و بیمه‌های زندگی تأثیر نداشته‌اند. در حالی که نوسانات مربوط به توسعه بیمه‌های غیر زندگی و

رشد اقتصادی به هیچ وجه به‌طور معنی‌دار بر دیگری تأثیر نداشته‌اند. لذا وجود رابطه علی از توسعه بیمه و بیمه‌های زندگی به رشد اقتصادی مورد تأیید قرار گرفت ولی رابطه علی از توسعه بیمه‌های غیر زندگی به رشد اقتصادی مورد تأیید قرار نگرفت. به عبارت دیگر برای بیمه و بیمه‌های زندگی، سازگاری نظری با دیدگاه شومپیتر (۱۹۱۱) برقرار است و برای بیمه‌های غیر زندگی، سازگاری نظری با دیدگاه لوکاس (۱۹۸۸) برقرار است.

در خصوص توسعه بیمه (به عنوان موسسه مالی غیر بانکی) و رشد اقتصادی بحث نظری انجام نگرفت ولی عملکرد بیمه‌گران از دو کانال: ۱) انباشت سرمایه (فیزیکی و انسانی) و ۲) نوآوری فنی، می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند. در اقتصاد ایران با توجه به نتایج به دست آمده به نظر می‌رسد صنعت بیمه در رشته‌های غیر زندگی با عملکرد نامناسب در پرداخت خسارت، نتوانست ثبات مالی را در بین خانوارها و جامعه ایجاد کند و این خود عاملی است که موجب می‌شود بیمه‌گذاران بالقوه تمایلی به خرید بیمه نامه جدید نداشته باشند. در نتیجه صنعت بیمه نتوانست پس‌اندازهای کوچک را جمع‌آوری و به تحرک آن کمک نماید.

همچنین در این رشته‌های بیمه‌ای، بیمه‌گران از تکنیک‌های کاهش خسارت (توصیه‌های ایمنی) به خوبی استفاده نکردند تا قادر باشند نرخ حق بیمه را کاهش دهند، لذا می‌توان گفت صنعت بیمه در رشته‌های غیر زندگی با عملکرد نامناسب خود نتوانسته از طریق کانال‌های رشد، به رشد اقتصادی کمک نماید ولی در خصوص رشته‌های بیمه زندگی که شامل بیمه‌های درمان، عمر و حوادث می‌باشند به نظر می‌رسد صنعت بیمه با پرداخت مناسب خسارت (بالاخص در بیمه درمان که دارای تعرفه مشخصی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است) و بیمه عمر به بیمه‌گذاران، نتوانسته ثبات مالی خانوارها را حفظ کند، همچنین در این خصوص بیمه نقش جانشینی و تکمیل‌کنندگی برنامه‌های تأمین اجتماعی دولت را نیز ایفا نموده است و نکته دیگر اینکه بیمه‌گران ملزم هستند درصدی از حق بیمه دریافتی بیمه‌های عمر را که ذخیره ریاضی نامیده می‌شود طبق قانون در بازار سرمایه، سرمایه‌گذاری کنند که این امر می‌تواند به تخصیص کارآمد سرمایه کمک کند. بنابراین می‌توان گفت بیمه‌گران در رشته‌های بیمه زندگی نتوانسته‌اند عملکرد مناسبی داشته باشند و با فعال کردن کانال‌های رشد به رشد اقتصادی کمک نمایند.

۱. احسانی، محمد علی (۱۳۸۳) «واسطه‌های مالی و رشد اقتصادی؛ تهران: موسسه تحقیقات پولی و بانکی.
۲. توکلی، احمد (۱۳۷۶) تحلیل سری‌های زمانی؛ موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ اول.
۳. ختایی، محمود (۱۳۷۸) گسترش بازارهای مالی و رشد اقتصادی؛ تهران: موسسه تحقیقات پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۴. عزیز، فیروزه و پاسبان، فاطمه (۱۳۷۶) رابطه بین بیمه زندگی و رشد اقتصادی؛ فصلنامه صنعت بیمه، نشریه بیمه مرکزی ایران.
۵. کازرونی، علیرضا (۱۳۸۲) رابطه بین توسعه مالی و رشد اقتصادی - تجربیات ایران؛ مجموعه مقالات سیزدهمین کنفرانس سیاست‌های پولی و ارزی، پژوهشکده پولی و بانکی.
۶. کریمی، آیت (۱۳۸۳) کلیات بیمه؛ پژوهشکده بیمه وابسته به بیمه مرکزی ایران، چاپ هشتم.
۷. نو فرستی، محمد (۱۳۷۸) ریشه واحد و همجعی در اقتصاد سنجی؛ موسسه خدمات فرهنگی رسا، چاپ اول.
۸. بانک مرکزی ایران (۱۳۸۲-۱۳۳۸) آمارهای سری زمانی سالهای مختلف، تهران.
۹. بیمه مرکزی ایران (۱۳۷۲) تحولات بیمه‌های بازرگانی در ایران از آغاز تا ۱۳۷۰؛ دفتر مطالعات و پژوهش‌های بیمه‌ای.
۱۰. بیمه مرکزی ایران فصلنامه صنعت بیمه؛ سال‌های مختلف.
11. Andres, J. , Hernando, I. and Lopez-Salido, J. (1999) The role of the Financial System in the Growth-Inflation Link; Bank of Spain Working Papers.
12. Bagehot, walter [1873] (1991) Lombard Street: A Description of Money Market; Philadelphia: Orion Editions.
13. Beenstoek, Michael, Greey Dicknson and Sajay khajuria (1988) The Relationship Between Property – Liability Insurance Premium and Income; An International Analysis , Journal of Risk and Insurance.
14. Bencivenga, V.R. , Smith, B.D. and Star, R.M. (1991) Transactions Costs, Technological Choice and Endogenous Growth; Journal of Economic Theory.
15. Benerjee, A., Dolado, J. , Galbraith J.W. and Hendry, D.F. (1993) Co-integration, Error Correction and the Econometric Analysis of Non-

- Stationary Data; Oxford University Press.
16. Cummins , J.David, (1973) An Econometric Model or The Life Insurance Sector of the U.S. Economy; Journal of Risk and Insurance.
 17. D Ward, D. & Zurbruegg, R (2000) Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence From OECD Countries; Journal of Risk and Insurance.
 18. Deidda, L. and Fattouh, B. (2001) Non Linearity between Finance and Growth; CRENOS Working Paper.
 19. Demetriades, P.O. and Hussein, K.A. (1996); Does Financial Development Cause Economic Growth? Time - Series Evidence from 16 Countries Journal of Development Economics.
 20. Dickey, D.A. and Fuller, W.A. (1981) Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with Unit Roots” , Econometrica.
 21. Engle, R.F. & Granger, C.W. (1987) Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing; Econometrica.
 22. Goldsmith, Raymond (1969) Financial Structure and Development; Yale University Press.
 23. Granger, C.W. (1988) Some Recent Developments in A Concept of Causality; Journal of Econometrica.
 24. Green Wood, J. and Jovanovic , B. (1990) Financial Development, Growth and Distribution of Income; Journal of political Economy.
 25. Harold D. and Skipper , J.R. (1998) Foreign Insurance In Emerging Markets : Issues and Concerns” , Washington, D. C : International Insurance Foundation.
 26. Hicks, J. (1969) A Theory of Economic History; Oxford: Clarendon Press.
 27. Johansen, S. (1991) Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models; Econometrica.
 28. Johansen, S. (1995) Likelihood-based Inference in Cointegrated Vector Autoregressive Models; Oxford University Press.
 29. Johansen, S. and Juselius, K. (1990) Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration - with Applications to the Demand for Money; Oxford Bulletin of Economics and Statistics.
 30. King, R.G. and Levine. R. (1993) Finance and Growth: Schumpeter Might

-
- Be Right; Quarterly Journal of Economics.
31. Kugler, M. And Ofoghi, R. (2005) Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence From the UK; Working Paper, May, Division of Economics, University of Southampton, UK.
 32. Levine, R. (2004); Finance and Growth : Theory and Evidence; NBER Working paper.
 33. Levine, R. (1991) Stock Markets, Growth and Tax Policy; Journal of Finance.
 34. Levine, Ross and Zervos, Sara (1998) Stock Markets, Banks and Economic Growth American Economic Review.
 35. Lucas , R.E. (1988) On the Mechanics of Economic Development; Journal of Monetary Economics.
 36. Merton, R. C. (1992) Financial Innovation and Economic Performance; Journal of Applied Corporate Finance.
 37. Merton, R.C. and Bodie, Z. (1995) A Conceptual Framework for Analyzing the Financial Environment; In: the Global Financial System: A Functional Perspective, Eds: D.B. Crane, et al. , Boston, MA: Harvard Business School Press.
 38. Merton, R.C. and Bodie, Z. (2004) The Design of Financial Systems: Towards a Synthesis of Function and Structure; National Bureau of Economic Research Working Paper.
 39. Murinde, V. et al (1994) Financial Development and Economic Growth in Singapore: Demand Following or Supply-Leading?; Applied Financial Economics.
 40. Outreville, J.F. (1997) Life Insurance Markets in Developing Countries; Journal of Risk and Insurance.
 41. Pagano, M. (1993) Financial Markets and Growth: An Overview; European Economic Review.
 42. Ram, R. (1999) Financial Development and Economic Growth: Additional Evidence; Journal of Development Studies.
 43. Robinson , J. (1952) The Generalization of the General Theory; In The Rate of Interest and other Essays , London : Macmillan.
 44. Schumpeter, J.A. (1911) The Theory of Economic Development; Cambridge: Harvard University press.

45. Tan khay Boon (2004) Do Commercial Banks , Stock Market and Insurance Market Promote Economic Growth: An analysis of the singapore Economy; School of Humanities and Social Studies Nanyang Technological University.
46. Toda, H. and Phillips, P.C.B. (1993) Vector Autoregressions and Causality; Econometrica.
47. Web, P.Ian , Grace, F.Martin and Skipper, D.Harold (2002) The Effect of Banking and Insurance on the Growth of Capital and output; Center for Risk Management and Insurance Working Paper 02-1, Georgia State University.
48. Yung, W.S. (1986) Financial Development and Economic Growth: International Evidence; Economic Development and Cultural Change.

Archive of SID